

O DVJEMA KAJKAVSKIM REVOLUCIONARNIM PJESMAMA S KRAJA OSAMNAESTOG STOLJEĆA

OLGA ŠOJAĆ

ZADAĆA je ovog priloga da prikaže dvije kajkavske pjesme koje su se u Zagrebu anonimno pojavile potkraj 18. stoljeća, a čiji sadržaj očito pokazuje da su u Hrvatskoj postojale snage koje su se priklanjale idejama francuske revolucije. To su pjesme *Paškvil* i *Fama volat*. Pošto su te pjesme potkraj 18. stoljeća objavljene, u rukopisu, u obliku letka, one se više nisu spominjale sve do kraja 19. stoljeća, a onda se najednom za njih probudilo živo zanimanje historičara, tako da je u osamdesetak godina o njima napisana bogata literatura. S tim revolucionarnim pjesmama u literaturi se povezuje pjesma *Horvat Horvatu hrvatski govori* u kojoj se pobija revolucionarni i profrancuski sadržaj prvih dviju. Na kraju ovog priloga donosim tekstove svih triju pjesama.*

I

NA profrancusku kajkavsku pjesmu koja je nastala kao odjek francuske revolucije od 1789. godine, a koja je u Zagrebu na nekoliko mjesta bila izložena, prvi je u literaturi upozorio Tadija Smičiklas u svojoj *Povijesti hrvatskoj*:¹ »Imademo pred sobom glas iz građanstva hrvatskoga (god. 1794.), gdje se revolucionarne ideje očito ispovijedaju. Plemstvu se baca blato u obraz, da nije na korist ni kralju, ni domovini, ni Bogu. Bojevom s Francezi oni su krvoloci krivi. Muž plemiće hrani i odijeva, moste i ceste sam napravlja, sve on djela, sve on plaća, ako mu ne ostane nit rubača. Za gospodu mora vojevati, svoju krv žuhko prolijevati, ali gospoda na to ne paze, kada ga živa odiraju. Pomoći i pravice za njega ne ima. U saboru se gospoda sabiraju sve u svojem poslu, a suzami seljačkimi se to plaća. Francez ne ratuje proti građaninu i seljaku, već proti vam krvnikom plemićem i popom onim vražjim namjesni-

* Zahvaljujem sveuč. prof. dru Jaroslavu Šidaku što je ovaj moj prilog u rukopisu pročitao i dao mi dragocjene napomene.

¹ T. Smičiklas, *Poviest hrvatska*. Dio drugi. Zagreb 1879, str. 399.

kom, koji su pod vidom pobožnosti sebi natrpali tuste dohotke, bogatstvo i zemaljsko sve gospodstvo.' Što se o popih dalje govori, to prelazi granice pristojnosti. Kralja s kralji da su svadili, od njih da su nastali najveći ratovi. Naš glasnik završuje, kazujući porijeklo svojim idejama: 'Ovako Francuz sam govori, zato noć i dan se bori, da potere gospodčinu i utvrdi slobodčinu. Grofi, popi, plemeniti, da se mogu skoreniti, da broj ljudeh bude dvojih, samo dobrih i zločestih.'« – Iz tih riječi Smičiklasovih jasno proizlazi da je on, opisujući tu pjesmu odnosno citirajući iz nje, njezin integralni tekst imao pred sobom.

Govoreći o prodoru novih ideja u Ugarsku i Hrvatsku, Đuro Šurmin u *Hrvatskom preporodu*² donosi čitav Smičiklasov odlomak o toj pjesmi, pa na kraju navodi iste one dvije strofe, također u proznom obliku, kojima Smičiklas završava svoj prikaz te pjesme. To dokazuje da on pjesmu nije vidio, jer se inače, vjerojatno, ne bi tako točno pridržavao Smičiklasovih riječi. U bilješci uz taj pasus³ Šurmin tu pjesmu pogrešno povezuje s onom koju Maksimilijan Vrhovac u jednom svom pismu (od 17. ožujka 1794) naziva *Pasquillus*.

Na kajkavsku revolucionarnu pjesmu osvrnuo se i Ferdo Šišić u članku *Biskup Makso Urvovac i Martinovićeve urota*,⁴ gdje iznosi mišljenje grofa Zinzendorfa o Vrhovcu u vezi sa sumnjom da je biskup bio sklon »jakobincima«, a prilično potanko i izjavu Martinovićeve, koji je – prema Šišiću – Vrhovca optužio da je »Hrvatsku pučku pjesmu ili [...] sam napisao ili [...] pak dao napisati po kojem od svojih pouzdanika«. U napomeni uz te svoje riječi Šišić dodaje: »Tu se misli onaj paškvil, što je izišao u ožujku 1794, a saopćio ga Smičiklas [...].« Pjesmu Šišić datira točno, ali je krivo povezuje sa Smičiklasovim riječima, jer se te riječi ne odnose na pjesmu iz 1794. godine.

U svom djelu *Biskup Štrosmajer i južnoslavenska misao*⁵ Šišić se opet bavi kajkavskom revolucionarnom pjesmom, ali kako sad citira iste stihove koje i Smičiklas i Šurmin, vidi se da se njegove riječi odnose na pjesmu o kojoj je prvi pisao Smičiklas. Šišić tu u bilješci napominje da se rukopis s tom pjesmom čuva u Arhivu Jugoslavenske akademije, u ostavštini Ivana K. Tkalčića. Prema tome, rukopis mu je morao biti poznat, pa iznenaduje što o njemu nije rekao ništa više nego Smičiklas.

Sve je to, razumije se, potaklo zanimanje kasnijih historičara, ali oni pjesmu nisu vidjeli, jer joj se, prema literaturi, poslije 1922. godine u Arhivu Jugoslavenske akademije zameo trag.

O pjesmi koju je Smičiklas vidio i iz nje citirao, kratko je ali s mnogo značajnih podataka pisao Emilij Laszowski. Pod naslovom *Buntovnički spis »Fama volat« u Zagrebu g. 1796.*,⁶ on govori o pojavi te pje-

² Đ. Šurmin, *Hrvatski preporod I*, Zagreb 1903, str. 9.

³ O. c., *Bilješke I*, str. 04, br. 15.

⁴ »Vienac« XXXV, Zagreb 1903, str. 394–395.

⁵ Dio I, str. 92. Srpska književna zadruga, kolo XXIV, br. 162.

⁶ »Zagreb«, revija Društva Zagrepčana, IV, 1936, br. 11, str. 352–354. – Članak je potpisan inicijalima E. L. koji su u sadržaju toga godišta razriješeni.

sme u Zagrebu, o njezinu širenju, navodi imena ljudi koji su je ili vidjeli i čitali ili su samo dočuli da ona postoji, a spominje i istragu u vezi s tim revolucionarnim činom. Laszowski sam nigdje ne navodi odakle je crpao podatke o toj pjesmi, ali upravo iz detaljnog prikaza događaja Jaroslav Šidak⁷ zaključuje da je taj članak nastao na temelju istražnih spisa.

Budući da su iz tog rada E. Laszowskoga u literaturi dosad izneseni samo najvažniji dijelovi,⁸ potrebno je ovdje ukratko prikazati njegov sadržaj, pogotovu u ovom času kad se ponovo pokreće pitanje te pjesme. Možda će se jednom pronaći materijal iz kojega je crpao Laszowski, a onda će se lakše moći riješiti neki dosad neriješeni problemi u vezi s tom pjesmom.

Tu profrancusku pjesmu Laszowski prvi označuje naslovom *Fama volat*, koji ni Smičiklas a ni ostali historičari nakon njega nisu spomenuli. Isto tako, Laszowski prvi taj spis stavlja u 1796. godinu, a ne u 1794. kao Smičiklas i oni historičari koji su se za njim povelili; pored toga, Laszowski točno datira noć u kojoj je pjesma puštena u javnost i lokalizira mjesta na kojima se ona pojavila: »U noći od 23. na 24. listopada 1796., dakle o zasijedanju hrvatskoga sabora u Zagrebu, lijepio je netko neke hrvatske stihove na troja kaptolska vrata (Bakačeva, Zverce u Skalinskoj ulici i novoveška) pak i na kuću prof. matematike na akademiji Šugha, koja je stajala izvan opatičkih vratiju negdje na današnjem Kipnom trgu. Naslov im bijaše *Fama volat*. U tom spisu, koji nazivahu 'famosnim libelom' i 'paškvilom' žestoko je napadnuti [!] plemstvo i kler. Sva je prilika, da se je taj buntovnički spis rodio pod utplivom revolucionarnih ideja.«

Laszowski dalje iznosi da je Zagrebom kružilo nekih pet primjeraka toga letka, koji su išli od ruke do ruke, pa je jedan uručen i biskupu (Maksimilijanu Vrhovcu). Laszowski, nadalje, spominje kako se po Zagrebu pripovijedalo »da je bilo latinskih prijevoda toga 'famosnoga libelusa'«. Jedan od primjeraka pjesme stigao je i u ruke »literata« Tome Tustića koji je taj spis mnogima pokazivao. Ali kad je započela istraga, koja je naročito bila usmjerena protiv njega kao glavnog širitelja pjesme, on ju je osudio, ističući pri tom da je i on plemić te da je njome također pogođen. Istraga je trajala još i 1800. godine, ali autor spisa nije utvrđen, iako je za njegovo otkrivanje obećana nagrada od četrdeset zlatnika.

Autor ovog članka nije poznavao pjesmu *Fama volat*; vidi se to iz njegovih zaključnih riječi: »Šteta da nam nisu poznati ovi 'versi'«. On tu pretpostavlja da su oni »ili propali, ili se gdje kriju među spisima koje zagrebačke familije«. Isto tako, on nije slutio da se nazivi »famosni libelus« i »paškvil« odnose na dvije pjesme, a ne samo na pjesmu *Fama volat*.

⁷ J. Šidak: *U. Bogdanov, Jakobinac Martinović i naši graničari (Narodni list VIII, 1952, 9. I, br. 2039)*. [Ocjena.] »Historijski zbornik« VII, 1954.

⁸ J. Šidak, *ibid*.

Oslanjajući se na već spomenuti Šišićev članak *Biskup Makso Urhovac i Martinovićeve urote*, i Stjepan Antoljak se u svojoj raspravi *Les répercussions de la Révolution française en Croatie*⁹ dotiče revolucionarne pjesme, pa u prijevodu na francuski donosi (str. 74–75) čitav Smičiklasov prikaz i za pjesmu kaže da je to »un pamphlet croate en vers de style populaire, de mars 1794, dont l'auteur semble appartenir à la bourgeoisie et qui était faussement attribué à l'évêque de Zagreb Maximilien Vrhovac ou à quelqu'un de ses intimes agissant sur ses ordres«. Jednako kao i Šišić, i Antoljak govori o pjesmi iz 1794, a uz to citira Smičiklasov ulomak koji se odnosi na drugu pjesmu.

O naprijed spomenutoj svojoj radnji Antoljak sam referira¹⁰ te je proširuje novim podacima. Ne navodeći naslova revolucionarne pjesme o kojoj govori, on je stavlja u 1796. godinu i za nju kaže da je to »pamflet inspiriran jakobinskim idejama hrvatskim jezikom u stihovima«; uz to iznosi važne pojedinosti, to jest da je taj spis bio »raširen po cijelom Zagrebu« i da je »isti pamflet bio još dva puta štampan i dijeljen čak i na sam dan otvorenja sabora 24. oktobra 1796.«. Iz Antoljakovih se riječi razabira da ovdje govori o pjesmi *Fama volat*, ali – na žalost – uz ova posljednja dva citata on ne navodi vrelo iz kojega crpe te svoje informacije.¹¹

Nije nimalo čudno što je dolazilo do brkanja i zamjenjivanja tih dviju pjesama i godinâ njihova nastanka, jer je Smičiklas o pjesmi *Fama volat* govorio ne spominjući njezina naslova, a uz to ju je krivo datirao, to jest stavio ju je u 1794. umjesto u 1796. godinu; Šišić i Antoljak nisu poznavali pjesmu *Paškvil*, jer se tada kad su oni pisali spis već nalazio u Budimpešti; a pjesmu *Fama volat* noviji historičari – poslije Šišića – uopće nisu imali u rukama. To zamjenjivanje svakako je izazvala i velika sličnost sadržaja jedne i druge pjesme.

II

U ISTRAŽNOM materijalu u vezi s tzv. jakobinskom urotom, koji se nalazi u Budimpešti, Kálmán Benda je među zaplijenjenim spisima srijemskog podžupana Józsefa Hajnóczyja, pristaše revolucionarnih ideja, naišao na kajkavsku, profrancusku, revolucionarnu pjesmu koja je 1794.

⁹ »Annales de l'Institut français de Zagreb«, 3e Année, No 9, Avril–Juin 1939, str. 68–83.

¹⁰ Stj. Antoljak: *Les répercussions de la Révolution française en Croatie, Annales de l'Institut français de Zagreb, Avril–Juin 1939 (str. 68–83)*. »Nastavni vjesnik« XLVIII, 1939–1940, str. 455–460. – Referat je autor napisao na zahtjev uredništva.

¹¹ Vidi naprijed navedenu ocjenu J. Šidaka: *U. Bogdanov, Jakobinac Martinović i naši graničari*.

godine bila pričvršćena na »drvo slobode« u Zagrebu. Od tri primjerka koji se čuvaju u Budimpešti, jedan su, u originalnom pravopisu, objavili Kálmán Benda i László Hadrovics.¹²

Obrađujući ličnost Józsefa Hajnóczyja, njegov udio u jakobinskoj zavjeri i njegov odnos prema Južnim Slavenima, István Szeli¹³ objavljuje – desetak godina poslije Bende i Hadrovicsa – doslovan prijepis i foto-kopiju¹⁴ njezina drugog primjerka koji se u Budimpešti nalazi među spisima biskupa Maksimilijana Vrhovca.¹⁵

Iznad teksta spomenutoga drugog primjerka nalazi se naslov: *Pasquill / Od nekoiega Horvaczkoga vrednoga Quilotine Franczuza vu / Zagrebu van dan vu Fassenszko vreme rasztepen 1794.*

Da je pojava toga letka u Zagrebu izazvala uzbuđenje, vidi se po tome što Maksimilijan Vrhovac u svom – već spomenutom – pismu od 17. ožujka 1794,¹⁶ koje je pisano latinskim jezikom, spominje tu pjesmu i naziva je *Pasquillus*, dakle prvom riječi njezina originalnog naslova. Ujedno je i datira, jer se na osnovi toga pisma i Vrhovčevih riječi u njemu: »Nunc prodivit [...]« – »Sad je izišao [...]«, može zaključiti da je spis objavljen ili u prvoj polovini ožujka spomenute godine ili neposredno prije toga.

Kako je zabilježio Szeli, podatak o pjesmi *Paskvil* unio je Ksaver Šandor Đalski u svojju novelu *Illustrissimus Battorych*. Taj podatak – prvi nakon nastanka i nestanka te pjesme – glasi: »Otac mu je [Batoričev; O. Š.] bio naprednjak, enciklopedista, republikanac i Bog zna što još sve; te se među obiteljskim spisi čuvao jedan njegov sastavak pod naslovom: *Paskvil nekojega vrednoga Franczuza van dan i raztepen leta 1794.*«. Đalski tu navodi prva dva osmerca prve strofe i prva dva treće strofe te ih ispisuje po dva u jednom redu, to jest u obliku šesnaesterca; a da su to samo izvaci iz pjesme, označio je točkama na kraju svakog retka. Evo tog citata:

*Zakaj išli bi Horvati prot Francuzu vojvovati . . .
Bolje bi se z njim složiti, pak po vseh skuš vudriti . . .*¹⁷

¹² K. Benda–L. Hadrovics, *Kroatisches Freiheitsgedicht aus dem Jahre 1794.* »Studia Slavica« Academiae scientiarum Hungaricae, II, 1956. – L. Hadrovics, *Nachträge zum kroatischen Freiheitsgedicht aus dem Jahre 1794.* Ibid., III, 1957.

¹³ *Hajnóczy és a délszlávok*, Novi Sad 1965.

¹⁴ Foto-kopija, na dvije table, uvezana je između str. 32 i str. 33.

¹⁵ Važniju literaturu o njima naveo je J. Šidak u naprijed spomenutoj ocjeni: *U. Bogdanov, Jakobinac Martinović i naši granicari*, i u radnji: *Dva priloga za hrvatsku povijest u XVIII stoljeću*, »Arhivski vjesnik« IX, 1966.

¹⁶ Đ. Šurmin, *Hrvatski preporod, Bilješke I*, str. 04, br. 15.

¹⁷ Ksaver Šandor Gjalski, *Pod starimi krovovi. Zapisci i ulomci iz plemenitaškoga svieta*. Zabavna knjižnica Matice hrvatske, sv. LXXXVII–LXXXIX, Zagreb 1886, str. 21. – U kolekciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti« (Zagreb 1962) ti su stihovi ponešto izmijenjeni, to jest *prot* je preneseno kao *proti*, a *vseh* kao *sveh*, pa je u prvom slučaju narušen broj slogova, a u obadva su stihovi izgubili svoj kajkavski kolorit.

Kako se na prvi pogled vidi, naslov koji citira Đalski razlikuje se od naslova na foto-kopiji u Szelijskoj publikaciji po tome što su u budimpeštanskom primjerku dodane riječi *Horvackoga* i *Quilotine*, koje se tu jasno osjećaju kao stran element, a pogotovu nisu u skladu s idejom i sadržajem pjesme. Posljednji osmerac koji citira Đalski ne odgovara u potpunosti ni istom stihu u primjerku koji je objavio K. Benda, a ni istom stihu na spomenutoj foto-kopiji. Ako se pretpostavi da je u Đalskoga naslov citiran točno, onda je on raspolagao primjerkom koji nam danas nije poznat. Riječi *horvackoga* i *kilotine*, koje su u budimpeštanskom primjerku dodane, svakako pri prepisivanju, možda su imale zadatac da vlastima zamažu oči. U tom je času već bjesnio progon »jakobinaca«, a kako je i Vrhovac bio donekle osumnjičen kao njihov istomišljenik, umetnutim riječima željelo se vjerojatno prikazati kao da je on protivnik ideja iznesenih u toj pjesmi.

Ignjat Martinović, prema Szeliju, »ne isključuje mogućnost da je pjesma Vrhovčeva tvorevina«, ali Szeli pobija tu Martinovićevu izjavu upravo na osnovu naslova koji je u »Vrhovčevu prepisu« proširen riječima *horvackoga* i *kilotine*, a koji »izražava i politički stav biskupa prema radikalnom preokretu u jozefinističkim nastojanjima«. Szeli zaključuje da »Vrhovac nije sledio put hrvatskih jozefinista koji su godine 1794. krenuli ka revoluciji« (svi citati na str. 192). Pomalo nejasne Szelijsve riječi »Vrhovčev prepis« mogle bi se razumjeti kao da je *Paškvil* autograf Vrhovčev; ali usporedba tih dvaju rukopisa pokazuje da se oni bitno razlikuju.

Rukopis kojim je pisan tekst *Paškvila* podsjetio me je na rukopis Tita Brezovačkoga. Usporedivši foto-kopiju te pjesme s foto-kopijama pjesama Tita Brezovačkoga *Jeremijaš* i *Pisma [...]* *Juri Rožiću*,¹⁸ a zatim i s njihovim originalima u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, za koje je u literaturi već dokazano da su autografi Brezovačkoga, utvrdila sam da ih povezuju vrlo velike sličnosti, ne samo u cjelini nego i u pojedinim slovima. Ali kako razni rukopisi iz tog razdoblja ponekad pokazuju određene sličnosti u duktusu slova, istraživanje u vezi s autorstvom te pjesme treba da i dalje ide putem isporođivanja i proučavanja tih autografa, pa će se možda s vremenom doći do nekih konkretnijih zaključaka.

Kad sam već u vezi s *Paškvilom* nabaoila ime Tita Brezovačkoga, iznijet ću još jedan detalj koji nas podsjeća na toga kajkavskog književnika. U *Paškvilu* autor kaže da se biskupi i kanonici uvijek goste i da »vu dne, noći halber cvelfer igraju«. Igra na karte »holber cvelfe« spominje se i u drami *Matijaš grabancijaš dijak*.¹⁹ Budući da je ta kartaška igra potkraj 18. stoljeća općenito bila poznata, na osnovi toga podat-

¹⁸ Te je foto-kopije objavio Milan Ratković u *Starim piscima hrvatskim*, knj. 29, 1951, tabla VIII, IX, XI, XII.

¹⁹ *Stari pisci hrvatski*, knj. 29, 1951, str. 69. – Drama je nastala »negdje potkraj 1803« (M. Ratković), dakle desetak godina poslije *Paškvila*.

ka ne može se odmah zaključiti da je Brezovački autor *Paškvila*. Ipak, značajno je da se ta igra u čitavoj kajkavskoj književnosti spominje – koliko znam – samo dva puta: u drami *Matijaš grabancijaš dijak* kojoj je autor Tito Brezovački i u pjesmi *Paškvil* koja je pisana rukopisom sličnim rukopisu Brezovačkoga.

Ali kad bi se ovo uzelo kao dokaz da je Brezovački autor *Paškvila*, postoje i protudokazi iz kojih se može izvesti da on nije autor te pjesme. Prije svega, u njezinu se tekstu nalazi veći broj pisarskih pogrešaka koje bi se prepisivaču vlastitoga teksta jedva mogle potkrasti. Osim toga, koliko god ideja pjesme odgovara nazorima Brezovačkoga, ipak nije vjerojatno da bi on svojom rukom – a pogotovu iznad vlastitoga teksta – mogao staviti onaj prošireni naslov koji nije u suglasju s idejom i sa sadržajem pjesme, nego ih upravo poriče.

Ako je primjerak pjesme *Paškvil*, koji je nađen među spisima biskupa Vrhovca, prepisivan s namjerom da bude njemu predan, to jest ako je to onaj primjerak koji je on vidio i koji spominje u svom pismu od 17. ožujka 1794, teško bi bilo objasniti zašto bi ulogu pisara preuzeo upravo Brezovački, pogotovu što se zna da su oko 1794. godine, iz koje pjesma potječe, odnosi između njega i biskupa bili prilično napeti.²⁰ Prema tome, navedeni dokazi i protudokazi podjednako su jaki, pa pitanje autorstva pjesme *Paškvil*, jednako kao i njezina pisara, zasad ostaje otvoreno.

III

PRETPOSTAVKA Laszowskoga da je dokument s pjesmom *Fama volat* ili propao ili da se krije među spisima koje zagrebačke obitelji, na sreću nije točna. Dokument nije nestao, nego se i danas čuva u Arhivu Jugoslavenske akademije. Tamo sam ga našla 1967. godine u kartonskom omotu pod naslovom *Illyrica varia* i pod signaturom *IU 42/6*; na hrptu toga kartonskog omota olovkom je pribilježeno: »Iz ostavštine Ivana Tkalčića«, a u priloženom popisu dokumenata što ih taj omot sadrži, ispod naslova *Illyrica varia*, ponavlja se slična napomena, to jest: »najveći dio se nalazio u ostavštini I. K. Tkalčića«.

Spis koji sadrži pjesmu *Fama volat* (*Glas kruži*) razmjerno je dobro sačuvan, ako se pretpostavi da je to jedan od onih primjeraka koji su nakon svoga puštanja u javnost prošli kroz niz ruku. Pjesma je ispisana na prvoj i drugoj stranici jednog arka, veličine 34,5×22,2 cm, na papiru loše kvalitete, crnilom koje je na više mjesta probilo s jedne strane na drugu. Treća je stranica prazna, a na četvrtoj, otprilike u sredini donje polovine, nalazi se naslov: *Fama volat*, pisan istom rukom i istim crnilom kao i sam tekst, ali krupnijim potezima. Upravo zbog takva neobična i neočekivana smještaja naslova Smičiklas i Šišić nisu ga možda

²⁰ M. Ratković, *Stari pisci hrvatski*, knj. 29, 1951, str. 232, 233 i dr.

ni primijetili, pa ga zato u kratkom prikazu pjesme i ne spominju. Pjesma ima 39 strofa po četiri stiha; između strofa nema razmaka; svaki je prvi stih nove strofe za četiri slova (otprilike) izbačen i počinje velikim slovom, a ostala tri malim.

Unatoč mrljama od crnila, tekst pjesme prilično je čitak, zahvaljujući rukopisu koji je, doduše, opor, gotovo grub, ali ispisan toliko da oda je čovjeka vična peru. U svojoj naprijed spomenutoj radnji Laszowski kaže da je literat Tustić »te 'verse' pripisivao svakako naobraženom nekome autoru, [...] jer je zamijetio, da su napisani izvršnim upravo djetinjim pismom«. No, na prvi je pogled jasno da je duktus u spisu daleko od toga da bude djetinji. Tustić je možda raspolagao nekim primjerkom koji je doista bio pisan »djetinjim« pismom.

Tekst pjesme pisan je kajkavskim književnim jezikom. Pravopis je također kajkavski, a podudara se s onim koji je u to vrijeme bio uobičajen u Zagrebu i okolici. Proveden je konzekventno, s jednom jedinom greškom (*svalili* umjesto *szvalili*), koja se pisaru očito slučajno potkrala. Interpunkcija je u tekstu primijenjena veoma škrto.

Arak s pjesmom bio je, prema Laszowskome, prilijepljen na gradska odnosno na kućna vrata. Čini se da sačuvani primjerak nije bio *prilijepljen*, jer je tekst pisan s obje strane prvog lista; na njegovoj četvrtoj stranici, otprilike na polovini, uz lijevi rub, nalazi se, doduše, povećá mrlja, ali ona bi se po svom izgledu prije mogla protumačiti kao ostatak nekog pečata, a jedva kao ostatak ljepila. Na gornju desnu četvrtinu arka, u sredinu, ista ruka koja je pisala čitavu pjesmu, istim je crnilom stavila oznaku *C.*, a ispod toga druga je ruka, moglo bi se reći »službena« ili »administrativna«, izbljedjelom crvenom olovkom zabilježila: »ad A 13469 796«; to je precrtano, a ispod toga ista je ruka, istom olovkom, zapisala: »ad A 4258 800«. Iz toga se može zaključiti da se i ovaj dokument nalazio među službenim istražnim spisima.

U istom omotu u kojem se u Arhivu Jugoslavenske akademije čuva originalni tekst pjesme *Fama volat*, pod istom signaturom kao i ta pjesma, nalazi se i njezin prijepis, a uporedo s njim, na istom arku, i prozni prijevod na latinski. Prijepis i prijevod zauzimaju četiri i po stranice, veličine $37,2 \times 24$ cm; kajkavski je tekst slijeva, a latinski zdesna. Ti su tekstovi pisani jednom rukom, ali ne onom koja je pisala original; ruka je također starija, a svakako je pripadala obrazovanu čovjeku, možda službenom prepisivaču. Strofe su, za razliku od originala, jedna od druge odvojene, a iznad svake (u prijepisu i u prijevodu) nalazi se njezin redni broj. Naslova *Fama volat* tu uopće nema (ni prepisivač, odnosno prevodilac, nije ga, čini se, primijetio!). Iznad tekstova istom je rukom zabilježeno: *Genuina verssio [!] in Latinum, per civitatem*

Zagrabiensem divulgati scripti (Točan latinski prijevod spisa koji se širio po gradu Zagrebu); uspod toga, nad prijepisom stoji: *Croatice*, a nad prijevodom: *Latine*.

Prijepis je pisan kajkavskim pravopisom, ali s odstupanjima od onog pravopisa kojim je pisan original (na primjer, pisar gotovo redovno upotrebljava *z* na mjestima gdje je u originalu *sz*: *chazti* umjesto *chazti*; *uzigdar* umjesto *vszigdar*; *zkupa* umjesto *szkupa*; itd.), pa i s razmjerno velikim brojem očitih, čak i grubih pravopisnih pogrešaka (*szummi* umjesto *szuzmi*; *szilla* umjesto *szila*; *groszi* umjesto *grozi*; *szlochezteh* umjesto *zlocheszteh*); ima i jedno krivo pročitano mjesto (*vnogeh* umjesto *vnogi*).

Kao primjer kako je prevodilac radio, donosim točnu sliku prijevoda na latinski prve strofe pjesme *Fama volat*:

*Quid agitis nobiles, terrae pondus inutile foetor,
putredo, & turpitude, maxima afficiendi ignominia.*

Dokument koji sadrži prijepis i prijevod pjesme *Fama volat*, ne odati je tajnu zašto je sačinjen, ali ona se može naslutiti: vjerojatno je imao biti dostavljen vlastima u Budimpeštu, koje su za istražni postupak trebale originalni tekst, ali – za bolje razumijevanje – i prijevod na latinski. Takav zaključak izaziva i to što je i na ovom dokumentu, istom rukom kao i na originalu, istom izbljedjelom crvenom olovkom, zabilježena ista oznaka: »ad A 13469 796«, a niže toga: »ad A 4258 800«.

Pišući o jakobinskoj uroti, a u vezi s njom i o dokumentu što ga je pronašao Kálmán Benda, Vaso Bogdanov²¹ je pretpostavljao da je ta pjesma istovetna s onom o kojoj je pisao Smičiklas. Šidak je, naprotiv, odlučno tvrdio – i ne vidjevši pjesmu *Fama volat*, ali uspoređujući Bendin tekst s tekstem u Smičiklasu – da su to »dvije različite pjesme, srodne po obliku i sadržaju«,²² te je u svojim radovima iznio neke pojedinosti koje te dvije pjesme povezuju.

Pjesmu *Paškvil* i pjesmu *Fama volat* doista povezuje niz krupnijih i sitnijih sličnosti, a prije svega ista ideja i isti način kako je ona iznesena. Isto tako, srodnost se očituje podjednako u obliku jedne i druge pjesme (40 odnosno 39 strofa), kao i u obliku pojedinih strofa (četiri

²¹ V. Bogdanov, *Hrvatska revolucionarna pjesma iz 1794 i učešće Hrvata i Srba u zavjeri Martinovičevih jakobinaca*, »Starine« JAZU, knj. 46, 1956. – V. Bogdanov: *Jakobinska zavjera Ignjata Martinovića*, Zagreb 1960.

²² Vidi Šidakovu ocjenu navedene Bogdanovljeve rasprave *Hrvatska revolucionarna pjesma iz 1794* u »Historijskom zborniku« IX, 1956, 183–186, i Šidakovu ocjenu Bogdanovljeve publikacije *Jakobinska zavjera Ignjata Martinovića (Zagreb 1960)* u »Jugoslavenskom historijskom časopisu«, Beograd 1963, br. 1, 84–88. – U vezi s tom pjesmom naročito ističem radove ove dvojice naših novijih historičara, jer su se oni njome najviše bavili.

osmerca s rimom aa-bb; prvi je stih izbačen, a ostala su tri uvučena). Ali podudarnost još jače proizlazi iz nekih strofa u kojima je ista misao iznesena gotovo istim riječima, na primjer:

Paškvil

*Da i odsad muš vse hrani,
domovinu vlovlen brani,
da sam dela puta, mosta,
al' nit' ovo nije dosta.*

Fama volat

*Muš vas hrani i opravlja,
moste, ceste sam napravlja;
usa on dela, usa on plaća,
ak' ne osta nit' rubača.*

Pojedine strofe jedne pjesme po svom smislu nesumnjivo upućuju na drugu pjesmu:

Paškvil

*Francus za ves svet vojuje,
navuk njegov to valuje;
brani muže i purgare,
samo tere vse hahare.*

Fama volat

*Francuz za to ne vojuje,
niti z mislum tim šetuje,
muž i purgar da se skonča,
koga tere usa teškoča.*

U *Paškvilu* se za kanonike kaže da »[...] su samo za to bili, / da su dobro jeli, pili«, a u pjesmi *Fama volat* da je »pop vre vsa pograbil« i da »jede, pije, pri oltaru / za novce igra maškuru«. U *Paškvilu* se nalazi mjesto: »Od glada je kmet vumiral, / još ga gospon je odiral«, a u pjesmi *Fama volat* autor ističe da seljak mora za gospodu vojevati, pa plemićima dobacuje: »ali ova ne gledate, / kad ga živog odirate«. ²³ To su samo neki opipljiviji primjeri podudarnosti; osim njih, srodnost tih dviju pjesama potvrđuje specifičan žar i ogorčenje, koji iz obadva teksta izbijaju podjednako.

Navedene podudarnosti između jedne i druge pjesme lako izazivaju pomisao da je obadvije napisao isti autor. One upućuju na »politički obrazovanog pesnika koji je dobro poznao ciljeve francuske revolucije« (Szelijske riječi o autoru *Paškvila*, str. 191), a koji se u političkim zbivanjima svoga doba i angažirao na revolucionarnoj strani. Pjesme otkrivaju visoku intelektualnu razinu svoga tvorca, a da je on bio i čovjek od pera, dokazuje stil tih pjesama, jednostavnost i lakoća izraza, bogat kajkavski leksik, pa i širokogrudnost kojom autor prelazi preko nekih hrapavih rima – koje mu u tom burnom vremenu zaista i nisu morale biti važne. Kad bi se sa sigurnošću mogla postaviti tvrdnja da je Brezovački svojom rukom pisao pjesmu *Paškvil*, to bi bilo polazište da se pokuša otkriti, nije li on možda i autor tih pjesama. *Fama volat* pisana je, doduše, drugom nekom rukom, ali kako je Zagrebom cirkuliralo kojih pet primjeraka te pjesme (Laszowski), može se pretpostaviti da svi nisu bili pisani istom rukom.

²³ Glagol *odirati* u ta je dva slučaja homonim; za njegovo značenje u prvom slučaju vidi ovdje rječnik.

S ovim revolucionarnim pjesmama usko je povezana i pjesma *Horvat Horvatu horvatski govori*, koja je po svom sadržaju antagonistička prvim dvjema: u njoj se narod, točnije puk, odvraća od ideja francuske revolucije, zagovara se feudalni poredak i odlučno se brani svećenstvo. Sadržaj te pjesme jasno pokazuje da je ona odgovor na pjesme *Paškvil* i *Fama volat*, iako se ta dva letka u njoj izričito ne spominju. Pjesma *Horvat Horvatu horvatski govori* prvi je put objavljena u *Novom kalendaru*, tiskare Novosel u Zagrebu, za 1801. godinu. Ta je edicija imala veliku prođu, naročito u širokim slojevima pučanstva, a pjesma *Horvat Horvatu horvatski govori* trebalo je da upravo u tim slojevima zatre utjecaj profrancuskih pjesama.

Tu je pjesmu iz *Novoga kalendara* Franjo Fancev prenio u svoje *Dokumente za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda*,²⁴ a prema *Dokumentima* anonimno je pretiskana u *Savremenim pogledima*.²⁵ Fancev prvi ističe da je ona u *Novom kalendaru* ugledala svjetlo »možda baš u povodu« »jedne revolucionarne pjesme«, iz koje Fancev tu u obliku stihova navodi dio iz Smičiklasova prikaza u *Povijesti hrvatskoj*, to jest iz pjesme *Fama volat*. Tu pjesmu Fancev, a prema njemu i anonimni pisac (Josip Berković) u *Savremenim pogledima*, pripisuje Titu Brezovačkome. U raspravi o autorstvu pjesme *Horvat Horvatu horvatski govori* Milan Ratković²⁶ je utvrdio da njezin autor nije Brezovački, već da ju je napisao njegov suvremenik Juraj Maljevac, svećeničkim imenom Pater Gregur Kapucin.

Kako sam naprijed navela, u Budimpešti nadena kajkavska revolucionarna pjesma – *Paškvil* – nastala je 1794, a pjesma *Fama volat* 1796. godine. Ovu drugu autor je, u neku ruku, i datirao riječima: »Gdo zrok je sad trpečega / ovog boja krvavoga«, što – slobodno »prevedeno« – znači: »Tko je uzrok ovom krvavom ratu koji se sad vodi«. Prema tome, obje su pjesme napisane u toku prvoga rata između Francuske i Austrije (1792–1797), kad su Hrvati i Srbi, krajišnici, sudjelovali na raznim bojištima Evrope. Maljevčev odgovor nastao je za vrijeme drugoga francusko-austrijskog rata (1799–1801). I Maljevac otkriva vrijeme kad je pjesmu napisao: »Leto vre deveto teče, / da Francuzi vzeli meče, / Vzeli puške i paganete, / poražali purgar', kmete«. Francuzi su »vzeli meče«, to jest započeli su prvi rat s Austrijom 1792. godine, i u tom su ratu »poražali purgar', kmete«, odnosno pobijedili su Austriju, a pje-

²⁴ »Građa za povijest književnosti hrvatske« JAZU, knj. XII, 1933; tekst pjesme nalazi se na str. 45–48, a o samoj pjesmi Fancev govori u *Uvodu*, str. XLV.

²⁵ *Književnik i njegovo uvjerenje (iliti Mosk 1801)*, »Savremeni pogledi«, II, Slav. Brod 1936, br. 2–3. – Prema obavještenju akad. Dragutina Tadijanovića, autor je Josip Berković.

²⁶ M. Ratković, *O autorstvu pjesme »Horvat Horvatu horvatski govori«*. »Zbornik u čast Stjepana Ivšića«, Zagreb 1963, str. 303–316.

sma je nastala devet godina poslije početka toga rata, dakle 1800. godine, neposredno prije svoga objavljivanja u *Novom kalendaru*. Prve dvije pjesme, profrancuske, nastale su u razmaku od dvije godine, a Maljevčev odgovor na njih četiri godine kasnije. To dokazuje da uzbuđenje zbog sadržaja prvih dviju nije jenjalo ni nakon četiri godine, a – prema Laszowskome – 1800. godine nije još bila završena ni istraga u vezi s pjesmom *Fama volat*.

DVIJE kajkavske pjesme revolucionarnog i profrancuskog sadržaja, obje nastale u Zagrebu, dokazuju da su u posljednjih desetak godina 18. stoljeća u Hrvatskoj postojala politička strujanja koja su se uklapala u tok francuske revolucije od 1789. godine i u zbivanja poslije nje. A ta strujanja jednako snažno potvrđuje i Maljevčeva proturevolucionarna i protufrancuska pjesma.

Opravdano mišljenje da revolucionarna pjesma *Paškvil*, nađena u Budimpešti, ima veliko historijsko i literarno značenje (L. Hadrovics), proširuje se sad i na revolucionarnu pjesmu *Fama volat*, ali podjednako i na proturevolucionarnu pjesmu *Horvat Horvatu horvatski govori*; jer – svaka za sebe značajan je sudionik u zbivanjima naše prošlosti, a sve tri zajedno daju sliku idejnih i socijalnih previranja svoga vremena.

Te tri pjesme dokazuju, osim toga, da na prijelazu 18. u 19. stoljeće u kajkavskoj književnosti nije vladalo mrtvilo, pogotovu ako imamo na umu da je u to vrijeme Maljevčev književni rad prilično obilan, a da u tom razdoblju literarno djeluje i Tito Brezovački.

DA bi se što bolje mogla uočiti srodnost između pjesme nađene u Budimpešti i pjesme nađene u Zagrebu, ovdje ponovo objavljujem pjesmu *Paškvil* koja je u navedenoj publikaciji I. Szelija prvi put tiskana, a priložena je i u foto-kopiji. Prema toj foto-kopiji tekst sam iznova dešifrirala, jer su se Szeliju pri tisku i dešifriranju potkrale neke omaške.

Originalni tekst pjesama *Paškvil* i *Fama volat* prenesen je točno prema rukopisu, kajkavskim pravopisom, sa svim mjestimičnim nedosljednostima (na primjer, u pjesmi *Fama volat* slovo *y* pisano je i sa dvije točke i bez njih; prenijela sam ga onako kako je zabilježeno u dokumentu). Koliko je to bilo moguće, u prijepisu originalnoga teksta sva sam nejasna mjesta i pisarske pogreške označila i u bilješci protumačila odnosno na njih sam upozorila. U doslovnom prijepisu teksta interpunkcija također odgovara onoj u rukopisima.

U rukopisima se (pogotovu u *Paškvilu*) veliko slovo od maloga teško može razlikovati, a kako se velik broj kajkavskih pisaca prema tom problemu odnosio veoma slobodno, ovdje sam, u prijepisu originalnog teksta jednako kao i u prijepisu novim pravopisom, primijenila današnja pravopisna pravila o velikom i malom slovu.

Zdesna prijepisu originalnog teksta pjesama *Paškvil* i *Fama volat* objavljujem isti tekst prenesen u novi pravopis. Pri prenošenju tih dviju pjesama pridržavala sam se jednakih principa. Modernizirani tekst providen je interpunkcijom, jer je ona današnjem čitaocu za razumijevanje pjesme prijeko potrebna; primijenila sam gramatičku interpunkciju koja je pravilnoj kajkavskoj najbliža.

Ovdje se ponovo tiska i pjesma *Horvat Horvatu horvatski govori* koja je s prethodnim revolucionarnim pjesmama usko povezana. Kako je u ovoj radnji manje važna nego prethodne dvije, donosim je samo u moderniziranom obliku, to jest prenesenu u novi pravopis, i to po istim principima kao i ostala dva ovdje objavljena teksta. I tu sam tiskarske pogreške u samom tekstu popravila, a u bilješci sam navela pogrešnu riječ (ili više njih) kako ona glasi u originalnom tekstu. Tekst te pjesme prenosim prema njegovu originalu u *Novom kalendaru*, a ne prema tekstu kako ga je preštampao F. Fancev (i prema njemu J. Berković – s nekim izostavljanjima i izmjenama), jer je on gdjekoju tiskarsku pogrešku bez upozorenja popravio, a druge je bez popravljanja prenio, pa se zato njegov i moj način dešifriranja mjestimice razlikuju.

Uz sva tri ovdje objavljena teksta prilažem i kajkavsko-štokavski rječnik. Manji broj kajkavskih glagola u taj sam rječnik unijela u obliku u kojem se oni javljaju u samoj pjesmi, to jest u prezentu umjesto u infinitivu, ali samo onda kad se prezent od infinitiva znatno razlikuje; to sam učinila radi lakšeg i bržeg razumijevanja smisla pojedinih mjesta u pjesmama. Tumačenje pojedine riječi odnosi se samo na ono mjesto u kontekstu pjesama gdje se ona javlja.*

* Na moju molbu, uprava Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu naručila je iz Državnog arhiva u Budimpešti (Magyar országos levéltár) mikrofilm svih triju primjeraka kajkavske revolucionarne pjesme. Mikrofilmovi su stigli kad sam već ovu radnju bila završila, pa tako nisam dospjela provesti detaljnu analizu trećega, dosad nepoznatog primjerka. Ali zahvaljujući toj pošiljci, ipak ovoj radnji mogu dodati nekoliko riječi. – Primjerak revolucionarne pjesme što su ga objavili K. Benda–L. Hadrovics i primjerak koji dosad nije bio objavljen, pisao je svojom rukom József Hajnóczy – kako je to u naprijed spomenutom radu o toj pjesmi naveo Benda. Obadva primjerka podudaraju se i po oznaci na njemačkom jeziku (u Bendinu primjerku: *Gedicht, welches an den [!] Freiheitsbaum in Agram gehangen hat*; u neobjavljenom primjerku: *Gedicht welches an den [!] Freiheitsbaum in Agram gefunden worden ist*) koja stoji iznad tekstova odnosno umjesto naslova, zatim po rukopisu i po pravopisu (izuzevši neke neznatne pravopisne razlike). Naprotiv, primjerak što ga je objavio I. Szeli, ima naslov koji je, doduše, proširen, ali u skladu je s pjesmom. Od prva dva primjerka ovaj se treći razlikuje po obliku pjesme (taj je identičan s oblikom pjesme *Fama volat*), nadalje po rukopisu, a naročito po pravopisu. Prva su dva primjerka, prema Hadrovicsu, pisana slovačkim pravopisom, a kako prepisivač, József Hajnóczy, nije dobro poznao kajkavski književni jezik, potkrale su mu se neke pogreške. Primjerak koji je objavio I. Szeli pisan je pravopisom koji se upotrebljavao u Zagrebu i okolici; pisao ga je čovjek koji je dobro poznao taj pravopis i pogreške u tom tekstu nisu ortografskoga karaktera. Prema tome, od tri primjerka koji postoje u Budimpešti, najzanimljiviji je treći, *Paškvil*, jer je njegov prepisivač zasad nepoznat, a treba ga tražiti u intelektualnim krugovima tadašnjega Zagreba i, eventualno, njegove okolice.

TEKSTOVI PJESAMA

Pasqil

Od nekoiega horvackoga vrednoga quilotine Franczuza vu Zagrebu van dan vu fassenszko vreme rasztepen 1794.

Zakai isli bi Horvathi!
 prot Franczuzu vojувati?
 ki vasz nigdar ni zbantuval
 kak vasz vszaki bu valuval.
 Nit je vasse hisse szpalil
 nit na polje kad navalil
 vassu marhu ni odgonil
 sene vasse ni oszkrunil.
 Bolje bisze snj̄m szlositi
 j̄ po onih szkup vudriti
 kisze proti nj̄emu sztave
 szamo da vasz duse dave.
 Francusz za vesz szvet vojuje
 navuk nj̄egov to valuje
 brani muse j̄ purgare
 szamo tere vse hahare.
 Vszem praviczu jednu daje
 plemenschinu neszpoznaje
 ar szamo¹ veli vszi jednoga
 pokolenja chlovechkoga.
 Jeden Bog je vszeh sztvoritel
 ieden Adam vszeh roditel
 iedna zemlja vsze nasz hrani
 iedna pravda naj vse brani.
 Iednakosze vszi rodimo
 j̄ po szmert̄i vzemlj̄y szpimo
 szamo kreposzt Bog zvisuje
 ova naj nasz raszluchuje.
 Szpametnessi naj ravna ju
 priprosztessi naj szlusaju²
 groff je sztokrat velik bedak
 plemenitas vech kak sumak

Paškvil

Od nekojega horvackoga vrednoga kilotine Francuza vu Zagrebu van dan, vu fašensko vreme rasstepen 1794.

Zakaj išli bi Horvati
 prot Francuzu vojувati,
 ki vas nigdar ni zbantuval,
 kak vas vsaki bu valuval.
 Nit je vaše hiže spalil,
 nit na polje kad navalil,
 vašu marhu ni odgonil,
 žene vaše ni oszkrunil.
 Bolje bi se š nj̄m složiti
 i po onih skup vudriti,
 ki se proti njemu stave,
 samo da vas duže dave.
 Francus za ves svet vojuje,
 navuk njegov to valuje;
 brani muže i purgare,
 samo tere vse hahare.
 Vsem pravicu jednu daje,
 plemenščinu ne spoznaje,
 ar smo[!], veli, vsi jednoga
 pokolenja človečkoga.
 Jeden Bog je vseh stvoritel,
 jeden Adam vseh roditel,
 jedna zemlja vse nas hrani,
 jedna pravda naj vse brani.
 Jednako se vsi rodimo
 i po smrti v zemlji spimo;
 samo krepost Bog zvišuje,
 ova naj nas razlučuje.
 Spametneši naj ravna ju,
 priprosteši naj slušaju[!];
 grof je stokrat velik bedak,
 plemenitaš več kak šumak.

¹ Pisarska pogreška umjesto *szmo*.

² Pisarska pogreška umjesto *szlussaju*.

Pri Francuzeh ie vam dacha
 ki vech ima on vech placha
 iednakosze vszaki szudi
 muss, plemenit ali groff budi.
 Vu szpravische vszi hodiju
 praviczesi vszi delaju
 poglavare vszi zbiraju
 domovinu vszi braniju.
 Zaterl Franczusz kanonike
 ie vsze takve duhovnike
 kiszu szamo zato bili
 daszu dobro jeli pili.
 Nikai obchini hasznili
 vnogem krivicze vchinili
 pucze sene kvarili
 malo Boga molili.
 Malo biskupi poszluju
 prevech vszigde goszpoduju
 zato vsze ie nym bogactvo
 y zemelszko vsze goszpoczto.
 Viszte veli redovniki
 Krisztussevi nameszniki
 koga z kraljesztva zovoga³
 nije szveta laslivoga
 Ki ne imel gdabi⁴ glavu
 bil naszlonil szvoju pravu
 anda zemelszka pusztete
 ter Krisztussa prav szledete.
 Vszem dopuscha da szlusiju
 Bogu szvomu kak hocheju
 danamsze dopada szlusba
 ku pobosno daje drusba.
 Povechtemi szada ljüdi!
 ieli Franczusz tako blüdi?
 kakvam duhovniki kasu
 kak v-prodekah vechkrat lasu.
 Neveruite ljüdi toga
 dabi Franczusz tajil Boga
 da pobosne povszud kole
 kakti ovcze ali vole.
 Pregon vere prepoveda
 szamo vmoriti⁵ zapoveda

Pri Francuzeh je vam dača:
 ki već ima, on već plača;
 jednako se vsaki sudi:
 muš, plemenit ali grof budi.
 Vu spravišće vsi hodiju,
 pravice si vsi delaju,
 poglavare vsi zbiraju,
 domovinu vsi braniju.
 Zatrł Francus kanonike
 je, vse takve duhovnike,
 ki su samo za to bili,
 da su dobro jeli, pili,
 Nikaj općini hasnili,
 vnogem krivice učinili,
 puće, žene kvarili,
 malo Boga molili.
 Malo biškupi posluju,
 preveć vsigde gospoduju;
 zato vse je njim bogactvo
 i zemeljsko vse gospoćtvo.
 Vi ste, veli, redovniki,
 Kristuševi namesniki,
 koga kraljestvo z ovoga[!]
 nije sveta lažlivoga.
 Ki ne imel gde bi[!] glavu
 bil naslonil svoju pravu;
 anda zemeljska pustete
 ter Kristuša prav sledete.
 Vsem dopušća da služiju
 Bogu svomu kak hoćeju,
 da nam se dopada služba,
 ku pobožno daje družba.
 Povećte mi sada, ljudi,
 je li Francus tako blüdi,
 kak vam duhovniki kažu,
 kak v prodekah većkrat lažu.
 Ne verujte, ljudi, toga,
 da bi Francus tajil Boga,
 da pobožne povsud kole
 kakti ovce ali vole.
 Pregon vere prepoveda,
 samo vmorit[!] zapoveda,

³ Ovaj je stih nejasan; u Bendinu je primjerku jasan i glasi: *koga kraljev-
sztvo z'ovoga*, pa sam ga u tom obliku prenijela u modernizirani prijepis.

⁴ Pisarska pogreška umjesto *gdebi*.

⁵ Vjerojatno: *vmorit*.

kieszu domovinu zdali
 ali zdati pripravljali.
 Da szumljyve vuzu meche
 toga tajit nigdo neche
 ali daga nebi zdali
 kakga drugi szu prodali.
 Vszu moraju novcze dati
 kieszu vu⁶ obchini bogati
 za braneny domovine
 y predrage szloboschine.
 Ali vszemsze opet verne
 kadsze nazad mir poverne
 szami takvi budu kvarni
 kieszu bili nepokorni
 Y mi k boju pomasemo
 ljudi novcze kruh dajemo
 ne za branit domovinu
 josche menjy szloboschinu
 Neg da popi goszpoduju
 velikassi da kraljuju
 da osztane joss muss tusen
 kak do szada bil je szusen.
 Da y odszad muss vsze brani⁷
 domovinu vlovlen brani
 da szam dela puta moszta
 all nit ovo nije doszta
 Ioss da mosztovinu placha
 Goszpon ide prez haracha
 da vsze terhe muss podnassa
 goszpon naibu harambassa.
 Szto krat suhko muss sze plache
 kad po baleh goszpon szkache
 yszvojum kurvum sze veszeli
 kada muss od tuge czvili.
 Oviszu vam kervavoga
 zroki boja francuszskoga
 tojeszt haharov oholnoszt
 ni pak vera al pobosnoszt.
 Ovo delo obdersati
 jezera nemiliu dati
 koji vendar vgladnom lettu
 neszu dali kruha kmetu.

⁶ Možda: *v-obchini*.

⁷ Pisarska pogreška umjesto *hrani*.

ki su domovinu zdali
 ali zdati pripravljali.
 Da sumljive vuzu meče,
 toga tajit nigdo neče,
 ali da ga ne bi zdali,
 kak ga drugi su prodali.
 Vsi moraju novce dati,
 ki su v[!]općini bogati,
 za branenje domovine
 i predrage sloboščine.
 Ali vsem se opet vrne,
 kad se nazad mir povrne;
 sami takvi budu kvarni,
 ki su bili nepokorni.
 I mi k boju pomažemo,
 ljudi, novce, kruh dajemo,
 ne za branit domovinu,
 jošće menje sloboščinu,
 Neg da popi gospoduju,
 velikaši da kraljuju,
 da ostane još muš tužen,
 kak do sada bil je sužen.
 Da i odsad muš vse hrani[!],
 domovinu vlovlen brani,
 da sam dela puta, mosta,
 al' nit' ovo nije dosta.
 Još da mostovinu plača,
 gospon ide prez harača,
 da vse trhe muš podnaša,
 gospon naj bu harambaša.
 Sto krat žuhko muš se plače,
 kad po baleh gospon skače
 i svojum kurvum se veseli,
 kada muš od tuge cvili.
 Ovi su vam krvavoga
 zroki boja francuskoga,
 to jest haharov oholnost,
 ni pak vera al pobožnost.
 Ovo delo obdržati
 jezera ne miliju dati,
 koji vendar v gladnom letu
 nesu dali kruha kmetu.

Kaj delate plemeniti
 zemlje terh nehasnoviti
 szmrad, gniloča, ý szramota
 najvekssega vredni spota
 Da v=vezdasne potrebochi
 vasse neodprete ochi
 ter vtabor sze vszi sztanete
 kreposzt vassu pokasete
 Vi nit kralju nit orszagu
 ter tak niti iztom bogu
 haszen kakvu donassate
 terh nikakov podnassate
 Szebi chasztí prestímanje
 ý od drugeh razluchenye
 vszigdar verno szte izkali
 zakaj nebi vojuvali?
 Gdo zrok je szad terpehega
 ovog boja kervavoga?
 Kak vi izti kervoloki
 tho szte szami szi szvedoki
 Ki vsze puni oholnoszti
 vsze krivicze y praznoszti
 vesz szvet za nikaj dersite
 iz musa kosu gulite
 Mus vasz hrani ý opravlya
 moszte czeszte szam napravlya
 vsza on dela vsza on placha
 ak neoszta nit rubacha
 Za vasz mora vojuvati
 szvu kerv suhko prolevati
 ali ova negledate
 kadga sivog odirate
 Ar pomochi nit pravicze
 akprem vmorjen od krivicze
 pri vasz more zadobiti
 drugam nemre sze tusiti;
 Ar vszpravischa i diaete
 vszigdar szami vi hodite
 chemer musu zmislyavate
 vsza na szvu haszen ravnate
 Ablegate szi zbirate
 v=vassem poszlu possilyate

¹ *dijeta* = sabor.

Kaj delate, plemeniti,
 zemlje trh nehasnoviti,
 smrad, gniloča i sramota,
 najveksšega vredni špota,
 Da v vezdašne potreboči
 vaše ne otprite oči,
 ter v tabor se vsi stanete,
 krepost vašu pokažete.
 Vi nit kralju nit orsagu,
 ter tak niti istom bogu
 hasen kakvu donašate,
 trh nikakov podnašate.
 Sebi časti, preštímanje
 i od drugeh razlučenje
 vsigdar verno ste iskali;
 zakaj ne bi vojuvali?
 Gdo zrok je sad trpečega
 ovog boja krvavoga
 kak vi isti krvoloki;
 to ste sami si svedoki.
 Ki vse puni oholnosti,
 vse krivice i praznosti,
 ves svet za nikaj držíte,
 iz muža kožu gulite.
 Muž vas hrani i opravlya,
 moste, ceste sam napravlya;
 vsa on dela, vsa on plača,
 ak' ne osta nit' rubača.
 Za vas mora vojuvati,
 svu krv žuhko prolevati;
 ali ova ne gledate,
 kad ga živog odirate.
 Ar pomoči nit pravice,
 ak'prem vmorjen od krivice,
 pri vas more zadobiti;
 drugam nemre se tužiti.
 Ar v spravišča i dijete¹
 vsigdar sami vi hodite;
 čemer mužu zmišljavate,
 vsa na svu hasen ravnate.
 Ablegate si zbirate,
 v vašem poslu pošiljate,

nye vsza verno navuchate
z=szuzmi muskemi plachate
Mus ý purgar van sze zmeche
za koga sze kosu vleche
dokonchke y rechi vasse
mora szlussat kakti marsse.
Tak praviczu vi delite
szveta szamo da szlepíte
vszigde szami szte szí szudczí
kak y szkupa takaj krivczí.
Doszta anda akprem malo
najvam bude za zerczalo
vszak naj szudí ý prechinýa
bude videl jel iztina?
Zakaj bi vech govoniti
znana szvetu ponoviti
branit muska pregananya
ar ni czil tho govorenýa
Vech je czil ý govorenye
jedno tiho prebudyenye
merzla szerdcza za vusgati
volyu vtabor vam zavdati
Szad je vreme szad je szila
kakva igdar nije bila
vpomoch nekaj aldovati
vernoszt kralyu za szkazati
Franczuz zatho nevojuje
niti zmislum tim setuje
mus ý purgar dasze zkoncha
koga tere vsza teskocha
Vech je nyegvo govorenye
ochiveszto nakanenýe
vasz vsze szkupa podaviti
blago vasse pograbití.
Najbolý paksze grozi popom
onem vrasjem namesztnikom
nýe on hoche zpokoriti
zevszem chiszto zkoreniti
Kiszu doszad kralyuvali
szveta vbludnoszti dersali
ter pod peldum pobosnoszti
vsze delali vkanlivoszti
Tuszte dohodke bogacztvo
y zemelszko vsze goszpodcztvo
verno szebi vsze izkali
novcze szamo vkup terpali

nje vsa verno navučate,
z suz'mi muškemi plačate.
Muž i purgar van se zmeče,
za koga se kožu vleče;
dokončke i reči vaše
mora slušat kakti marše.
Tak pravicu vi delite,
sveta samo da šlepíte;
vsigde sami ste si suci,
kak i skupa takaj krivci.
Dosta, anda, ak'prem malo,
naj vam bude za zrcalo;
vsak naj sudi i prečinja,
bude videl je l' istina.
Zakaj bi več govoriti,
znana svetu ponoviti,
branit muška pregananja,
ar ni cil to govorenja.
Več je cil i govorenje
jedno tiho prebuđenje,
mrzla srca za vužgati,
volju v tabor vam zavdati.
Sad je vreme, sad je sila,
kakva igdar nije bila,
v pomoč nekaj aldovati,
vernost kralju za skazati.
Francuz za to ne vojuje,
niti z mislum tim šetuje,
muž i purgar da se skonča,
koga tere vsa teškoča.
Več je njegvo govorenje
očivesto nakanenje,
vas vse skupa podaviti,
blago vaše pograbití.
Najbolj pak se grozi popom,
onem vražjem namesnikom;
nje on hoče spokoriti,
zevsem čisto skoreniti.
Ki su dosad kraljuvali,
sveta v bludnosti držali
ter pod peldum pobožnosti
vse delali vkanlivosti.
Tuste dohotke, bogatstvo
i zemelško vse gospodstvo
verno sebi su iskali,
novce samo vkup trpali,

Koje ludo potrossujuch
 szamo praznoszti aldujuch
 szvetczke znými szu svalili²
 ý na pokornoszt vezali
 Odkud vszigdar to zhajalo
 ý najvekssi zrok je bilo
 daszu popi vsza ravnali
 jakoszt najvekssu imali
 Da vu dokonchkeh ý szudih
 al obchinszkeh kakveh terhih
 szvetczki pope szu branili
 ter chez perszte vsza gledali;
 Kajti szvetczki popom dusen
 bil je vszigdar nyihov szusen
 nit gdo thomu busze chudil
 ter iztinu drugach szudil
 Ar je pop vre vsza pograbil
 szveta joss od negda vkanil
 daga mora vszak zvissovav
 za vkanlyivoszt dobro plachat
 Dache Czeszaru nedaje
 Boga vszaki dan prodaje
 jede, pije, pri oltaru
 za novcze igra maskaru.
 Takvi jeszu redovniki
 vszi chemerni sztanovniki
 pravu veru ki tajiju
 bludnoszt szamo prodekujú
 Ki czeloga szveta szmeju
 vudne vnochi sze gosztiju
 naszladnoszti vusivaju
 ter meszo senszko drasaju
 Meszto szvoga breviara
 sensz kog szamo kalendara
 marlivo vszigdar moliju
 ý zkoleni prevrachaju
 Kiszu z= zpovedi nachinom
 y zprokletem ovem kluchom
 zkrovne čine zezvedyali
 vrata vszeh tak odpirali
 Ovak lyudcztva čine znaduč
 vszakog sztalissa poznajuch
 kralye zkrally szu mrazili
 lyudcztvo szuprot nyim puntali

Koje ludo potrošujuč,
 samo praznosti aldujuč,
 svetske z njimi su svalili
 i na pokornost vezali.
 Otkud vsigdar to shajalo
 i najvekši zrok je bilo,
 da su popi vsa ravnali,
 jakost najvekšu imali.
 Da vu dokončkeh i sudih,
 al' opčinskeh kakveh trhih,
 svetski pope su branili,
 ter čez prste vsa gledali.
 Kajti svetski, popom dužen,
 bil je vsigdar njihov sužen;
 nit gdo tomu bu se čudil
 ter istinu drugač sudil.
 Ar je pop vre vsa pograbil,
 sveta još od negda vkanil,
 da ga mora vsak zvišovav,
 za vkanljivost dobro plačat.
 Dače Cesaru ne daje,
 Boga vsaki dan prodaje,
 jede, pije, pri oltaru
 za novce igra maškaru.
 Takvi jesu redovniki,
 vsi čemerni stanovniki,
 pravu veru ki tajiju,
 bludnost samo prodekujú.
 Ki celoga sveta szmeju,
 vu dne, v noči se gostiju,
 nasladnosti vuživaju
 ter meso žensko dražaju.
 Mesto svoga brevijara
 ženskog samo kalendara
 marlivo vsigdar moliju
 i z koleni prevračaju.
 Ki su z spovedi načinom
 i z prokletem ovem kluchom
 skrovne čine zezvedali,
 vrata vseh tak odpirali.
 Ovak ljudstva čine znaduč,
 vsakog stališa poznajuč,
 kralje z kralji su mrazili,
 ljudstvo suprot njim puntali.

² svalili je vjerojatno lapsus calami umjesto szvalili.

Odkud najviss vszi tabori
 vnogi narodov pomori
 vszigdar zkoro pripechali
 vszega zla zrok jeszu bili.
 Ovak Francuz szam govori
 zatho noch ý dan sze bori
 da potere goszpodchinu
 y vutverdi szloboschinu
 Groffi, popi, plemeniti
 dasze mogu szkoreniti
 da broj lyudeh bude dvojuh
 szamo dobreh ý zlocheszteh
 Anda gdeszte velikassi
 vszeh krivicz y zla pajdassi
 zakaj szkup sze nesztanete
 pravdu vassu nebranite
 Vendar boj ov vasz sze tiche
 Francuz vasse blago ische
 mus, priprosčak, ý szziromak
 da vasz brani bil bi bedak
 Ar zakajbi mus vojuval
 szam vu zube szebi pluval?
 nili doszta? da vesz zpressan
 je kak szusen jos szad zvezan.

Otkud najviš vsi tabori,
 vnogi narodov pomori
 vsigdar skoro pripečali,
 vsega zla zrok jesu bili.
 Ovak Francuz sam govori,
 za to noč i dan se bori,
 da potere gospodčinu
 i vutvrđi sloboščinu.
 Grofi, popi, plemeniti
 da se mogu skoreniti,
 da broj ljudeh bude dvojuh,
 samo dobreh i zločesteh.
 Anda, gde ste, velikaši,
 vseh krivic i zla pajdaši,
 zakaj skup se ne stanete,
 pravdu vašu ne branite?
 Vendar boj ov vas se tiče,
 Francuz vaše blago išče;
 muž, priproščak i siromak
 da vas brani, bil bi bedak.
 Ar zakaj bi muž vojuval,
 sam vu zube sebi pluval?
 Ni li dosta, da ves sprešan
 je, kak sužen još sad zvezan!

Horvat Horvatom horvatski govori

1801.

Moji dragi vsi Horvati!
 ako jošće jest' Horvati?
 Nekuliko vu tom dvojim,
 da već niste, skor' se bojim.

Horvati su stari bili,
 koji drugač su mislili.
 Sada vaše misli blude,
 ja se bojim, da zablude.

Leto vre deveto teče,
 da Francuzi vzeli meče,
 Vzeli puške i paganete,
 poražali purgar', kmete.

Vzeli jesu nek' orsage,
 napunili si bisage.

Vnogi purgar, kmet tuguje,
 ar njegovo vzeto mu je.

Sad Latinska zemlja plače,
 ar Francuzom teške dače
 Morala je tužna dati;
 drugač hteli vse poklati.

Austrijanska Lombardija!
 kak papinska Romanija!
 Sicilija! o Benetki!
 gde su vaši sad imetki?

Francuzi su vse odnesli,
 zlato, srebro v Pariz znesli;
 Cirkve jesu porobili
 o grehota! oskrunili.

To zna dobro zemlja Krajnska,
kakti takaj i Furlanska.
Zna Koruško, Štajer čuti,
kak Francuzi jesu ljuti.

Sicilije kralj nevoljen,
Sardinije be' ulovljen.
Segurnosti ne be' v Beču,
francuskomu glas bil meču.

Herceg beži iz Milana,
iz Tuškane, Parme; stana
Pape v Rimu nisu dali,
kakti šušnja otpeljali.

Hoćete li, o Horvati!
od Francuzov¹ više znati?
Istinu vam Horvat piše,
posluhnete, anda, više!

Kud Francuzi god putuju,
povsud krivo vupučuju.
Al' na hasen baš nikomu,
na veliku škod' vsakomu.

Povem anda, moj² nebore,
kaj Francuzi sad govore.
Ti premisli, kaj je pravo,
je l' spametno ali zdravo.

Oni vele: vsaka vera
da je prava, dobra mera.
Naj veruje, gdo kaj hoće,
druge nima potreboće.

Je to pravo, o Horvati,
govorenje? vam je znati,
Jedna vera je jedina,
to je navuk Božja sina.

¹ U originalu: *Francuze*.

² U originalu: *moju*.

³ U originalu: *vuchinili*.

⁴ U originalu: *noszili*.

⁵ U originalu: *Redovnika*.

And' Francuzi hote vzeti
vašu veru, prav zatreti:
Vas kalvine, luterane
vućiniti;³ nut, kam kane?

Da njihovo to mišljenje
je, svedoči vre čimenje.
Ar kak goder su hodili,
tako jesu vućinili.

Z cirkvih blago su znosili,
zlato, srebro posvojili.
Vse kaj sveto, to su vzeli,
na altar su ženu deli.

Kaj velite, o Horvati,
na to? Hoću povedati
Ali neću? Skor' ne morem,
od žalosti reč ne zmorem.

Vendar, naj bu, posluhnete,
ter se na to osupnete.
Ar to nigdar ni čujeno,
od Francuzov je vćinjeno.

Božanstvo su redovniku
z ruk zgrabili, k betežniku
Kad ga nosil;⁴ na Telovo
prigoćeno takaj ovo:

Z procesijum kad su išli,
konjaniki pred nju zišli,
Redovnike⁵ rastirali,
ljudstvo domov pretirali.

Niti māše nit spovedi,
niti Božje zapovedi
Preštijaju, nit cirkvene;
pri Francuzeh vse povene.

Vsaki žive, kak mu drago:
za zemelsko samo blago
Skrb imaju; kaj po smrti
bude, nigdor⁶ se ne vrti.

O Horvati krščeniki,
ki ste dobri katoliki!
Kaj vi na to sad velite?
v vašem srcu kaj mislite?

Vnogi zmed vas su željeli,
v srcu ovak su veleli:
Da b' Francuzi došli simo,
mi jedino to želimo.

*Nam bu onda vsem skup bolje,
onda bumo naše volje.
Onda bumo vsi jednaki,
gospon bude zmed nas^{6a} vsaki.*

*Mi slobodni vsi budemo,
kmeti više ne budemo.
Nit na delo, nit na tlaku,
otpušte nam štivru vsaku.*

O moj človek! kaj govoriš?
vere ne znaš, kaj tovariš.
Hodi za menum vu Francusku
zemlju, budeš videl gusku.

Francuzi su vsi jednaki:
purgar⁷, muži siromaki.
Gdo kaj imal, vse mu vzeli,
na bogačtvo vse su deli.

Purgar, plati! tak govore,
muža⁷ pako otovore.
Ne pitaju, je l' premoreš,
vse daj simo, kaj god zmoreš.

Purgari vsi hode bosii;
kaj štimate, kaj muž nosi?
Z slame plašča, z dreva coklje;
tak nevoljni mužek kloplje.

Marše z štale mu odpelja,
več ga nazad ne dopelja.
Vzeme meso, vzeme kruha,
tak jestvinu, kú si skuha.

Gorice mu vse poseče,
ako prosi, čuti neče.
Vino, veli, ni za muže,
oni nekaj za kruh pljuže.

Kaj god imaš, nije tvoje,
veli Francuz, to je moje.
Ja teb' morem vse vuzeti,
teb' obesit, z kolom tretii.

Ako pri kom novce čuti,
dojde, krikne: Tiho, šuti!
Škrinje taki i ormare
vse razbije, niš ne mare.

Kaj se goder njemu rači,
vse pobere, poharači.
Nikaj človek ne sme reči,
ako neče se opeči.

Sloboščina to je, vele,
ljudsko blago med se dele.
Vse jednako mora biti,
prav se mora razdeliti.

On ki dëla, ki ne dëla,
hoče imat svoga dëla.
Čudna ova je pravica,
potrla nju kukavica!

Kaj to nije teška tlaka?
Nad tem trhom⁸ vsaki plaka.
Sloboščina to je tužna;
o jedinost! kak si ružna!

Nut! kak lepo vsi jednaki?
Kakov gospon tu je vsaki?
To je druga štivra, dača,
nego kak se pri nas plača.

⁶ U originalu: *nigdar*.

^{6a} U originalu: *vasz*.

⁷ U originalu: *mora*; po smislu bi moglo biti *musa*, tj. *muža*.

⁸ U originalu: *nam tem trkom*.

Nut! Francuzi ako dojdū,
po zlu onda vsi skup projdu.
Plemeniti, purgar', kmeti,
Francuzi hte vse njim vzeti.

Vi budete neverniki,
ter nikakvi katoliki.
Prejde vera, Bog i duša,
da po smrti pakla kuša.

Tak nedelje, kak i svetek,
prejde skupa i imetek.
Onda bute pravi šušnji,
mal' veselí, vsigdar tužni.

Sad istinu čuli jeste,
ako samo gljuhi neste.
Kakvi bute slobodnjaki?
Kako bute vsi jednaki?

Dragi moji! Vsi jednaki
nigdar bili ljudi; vsaki,
Ovo more vsaki znati,
razum more pokazati.

Negdo gospon mora biti:
drugač kmet' ne budu siti.
Gospon daje kmetu zemlju,
zat' gospoda tlaku jemlju.

Moj kmet! zemlja nije tvoja!
gospon veli; zemlja moja!
Moja zemlja tebe hrani,
od nevolje, glada brani.

Poveč meni, moj Štefina!
Ivek, Matek i Đurina!
Ki ste ovde, govorete,
odgovorit ak' morete?

Ak' ti gospon zemlje ne da,
kaj bu anda z tebe teda?
Gde buš onda oral, kosil,
kaj buš? otkud k hiže nosil?

Ne buš imal hiže, hleva,
kamo človek marše deva.
Nit kokoši nit piščeta;
ni li bolje sad za kmeta?

Anda tlaka je pravična,
nit vu ničem ni krivična.
Gospon z gruntom kmet' zdržava,
prav je, da kmet tlaku dava.

Daš gosponu, kaj si dužen,
zato vendar nisi šuženj.⁹
Kaj pridelaš, to je tvoje,
al' na mere, al' na broje.

Ak' letina je zločesta,
ako kmetu kruha nesta,
Gospon kmetu tak' pomore;
je li tako, moj nebore?

Pod Francuzom ne bu tako,
nego teško, vsakojako.
Niti hiža nit tratina
ne bu tvoja, nit slanina.

Niti oreh niti sliva,
koja zraste v šume gliva,
Niti hruška nit jabuka
ne bu tvoja; to bu muka.

Anda, dragi vsi Horvati!
Vre morete dobro znati,
Kakva sreča na vas čaka,
ak' francuska dojde šaka.

Na stran, anda, Francuzija!
ar vidite, kako zija.
Ako dojde, vas požere,
ar lahko mu je prez mere.

Ja, ki komaj više dišem,
vsem Horvatom ovo pišem.
Anda skupa zakriknimo,
ovak Boga oprosimo:

⁹ U originalu: *niszu susjen*.

ConCeDe nobIs paCeM!¹⁰

Anda, Bože, daj nam mira!
Vre nas tabor v zlo zatira,
Vre je dosta zla, nevolje;
ah, da b' bilo skoro bolje!

Kad francuske muhe zlete,
iz horvatskih glav izlete,
Onda stoprav dobro bude,
tak spametni pravo sude.

¹⁰ Udijeli nam mir. – Kronogram daje 1801. godinu.

VI

KAJKAVSKO-ŠTOKAVSKI RJEČNIK

uz pjesme *Paškvil*, *Fama volat* i *Horvat Horvatu horvatski govori*

alduvati – žrtvovati, posvetiti
ali – ili
betežnik – bolesnik
bluditi – dovoditi u zabludu, varati
bludnost – zabluda
bogectvo – siromaštvo
coklje – cokule
čez – kroz
deti – staviti
deva (inf. *devati*) – stavlja
dokonček – odluka, zaključak
držati za nikaj – prezirati
epulon – čovjek koji se obilno gosti
gdo – tko
gorice – vinograd
grunt – posjed, zemljište
hahar – krvnik; ovdje: pokvarenjak
halber cvelfer – neka igra na karte
hasen – korist
hasniti – koristiti
hiža – kuća
hlev – staja, pojata
hoditi – vladati se
igdar – ikad; u pjesmi *Fama volat* u značenju: nikad
jakost – moć
jošče menje – još manje
kakti – kao
kilotina – giljotina
krepst – jakost, snaga
kvaren – oštećen
ljudi (akuz. pl.) – ljude

marše – blago
maša – misa
miliju – *ne miliju dati* – ne žale dati
misel (m. rod) – misao
muš, muž – seljak
muški – seljački
naj – neka
nehasnovit – nekoristan
nekaj – neka
nemre – ne može
obladati – nadvladati, pobijediti, prevladati
odirati – tući, udarati
opčina – društvo, zajednica
opravljati – obavljati; oblačiti
orsag – država, zemlja
oskruniti – oskrnuti
otovoriti – opteretiti, natovariti
otpeljati – odvesti
otpreti – otvoriti
paganet(a) – bajuneta
pajdaš – drug
paniperda – besposličar (prema tal. *perdere il pane* – izgubiti službu; Deanović, Tal.-hrv. rječnik, 2. izd.)
paradiž – raj
pelda – uзор, primjer; *pod peldum pobožnosti* – pod vidom pobožnosti
pišče – pile
plemeniti – plemići
pljužiti – plužiti
poražati – poraziti

posluhnuti – poslušati
poiriti – razbiti, uništiti
poveč, povečte (inf. *povedati*) – kaži,
 -te, reci, -te
povedati – reći, kazati
povem (inf. *povedati*) – kazat ću,
 reći ću
povrnuti – vratiti
povsud – posvuda
praznost – blud
prečinjati – preveličavati, pretjeri-
 vati u pripovijedanju
preganjanje – progon
prejde (inf. *prejti*) – otiđe, prođe
prejti – otići, proći
prepovedati – zabraniti, zabranjivati
pres – bez
preštimanje – poštovanje
prigočeno (inf. *prigočiti*) – dogodilo
 se
pripečati se – događati se
prodeka – propovijed
prvič – ponajprije, prvo
puca – djevojka
puntati – buniti
purgar – građanin
račiti – izvolijevati, poželjeti, pro-
 htjeti
ražati – uništavati, ubijati
rubaća – košulja
shajati – izlaziti, proizlaziti
skrovni – tajni
slepiti – zasljepljivati
spoznavati – priznavati
spravišće – županijska skupština
sprešati – stisnuti
stokrat – sto puta
stoprav – tek
suditi – prosuđivati
svetski – svjetovni svećenik (-ici)
šetuvati – ići, poći, polaziti, dolaziti
špot – ruglo, rугanje
štivra – porez
šumak – glupan
tabor – rat
teb' – tebe, tebi

teda – tada
ter – i, pa, te
tere (inf. *treti*) – tare; zatire
tovoriti – blebetati, glupo govoriti
trh – teret
trpeči – koji traje, koji se vodi
tust – debeo, mastan
valuвати – izjaviti, potvrditi, priznati
več – više
večkrat – više puta
vendar – dakle, ipak
vkaniti – prevariti
vkanlivost – prevara
vkup – na hrpu
vleče – vuče; *za koga se kožu vleče* –
 za čiju se kožu natežu
vnogi – mnogi
vojuvati – ratovati
vrnuti – vratiti
usa – sve
usak – svaki, svatko
usaka, usaki, – svaka, svaki
use – sve
usem – svima
usemi – *bišкуп usemi kanoniki* – bi-
 skup sa svima kanonicima
vsigdar – uvijek
vsigde – svagdje
vuзу = *v vuzu* – u uze, u zatvor
vužgati – upaliti
uzeme (inf. *vzeti*) – uzme
zahman – uzalud
zatreti – zatrti
zbantuvati – uznemiriti
zemelska – zemaljsko
zevsem – sasvim
zezvedati – doznati
zdati – izdati
zmeče se – *van se zmeče* – izbacuje se
zmed – između
zmorem (inf. *zmoči, zmognuti*) –
 smognem
znana – poznato
zrok – uzrok
zvišavat(i) – uzvisivati
žuhko – gorko